

kirjaamo.um@formin.fi
miila.pontinen@formin.fi
Lausuntopyyntö PC0UC1G7-16

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto ulkoministeriölle liittyen YK:n maahanmuuttajien ihmisoikeuksien erityisraportoijan kyselyyn Suomelle lasten ja perheiden säilöönnotosta

Lausuntopyyntö ja lausunnon keskeinen sisältö

YK:n maahanmuuttajien ihmisoikeuksista vastaava erityisraportoiija pyytää Suomen hallitukselta tietoja ulkomaalaisten lasten säilöönnottoon liittyen valmistellakseen raporttia YK:n yleiskokouksen istuntoon. Raportoiija kysyy lainsäädännöstä, joka kieltää tai rajoittaa ottamasta säilöön lapsia ja perheitä heidän maahanmuuttoon liittyvän statuksensa vuoksi. Raportoiija kysyy myös, millaisia vaihtoehtoja on kehitetty lasten ja perheiden säilöönnotolle, millaisia haasteita näihin vaihtoehtoihin liittyy sekä pyytää tietoja mahdollisista hyvistä käytännöistä. Vielä raportoiija kysyy, millaista tukea ei-valtiolliset toimijat voisivat tarjota vaihtoehtojen kehittämiseen ja toimeenpanoon lasten ja perheiden oikeuksien ja suojan vahvistamiseksi.

Pydyttynä lausuntonaan Lastensuojelun Keskusliitto tuo esille huomioitaan ulkoministeriölle sen kirjoittaessa vastausta erityisraportoijan kysymyksiin seuraavista näkökulmista:

- Lasten säilöönnotto ei ole koskaan lapsen edun mukaista. Moni maa onkin kieltänyt sen.
- Suomi ei ole kieltänyt lasten säilöönnottoa. Ilman huoltajaa tulleiden säilöönnottoa on rajattu merkittävästi, mutta ei kielletty.
- Vaihtoehtojen kehittäminen säilöönnotolle on jäänyt Suomessa puolitiehen. Joutsenon vastaanotto-keskus on suunniteltu lapsia ja perheitä varten, mutta se on silti suljettu yksikkö kaltereineen.

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto

YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsen vapaudenriistoon on turvaututtava vasta viimeisenä ja mahdollisimman lyhytaikaisena keinona (37/b artikla). Komitea tarkentaa artiklan tulkintaa ilman huoltajaa tulleita koskevassa yleiskommentissaan¹. Komitea on myös ottanut viime vuosina entistä vahvemmin kantaa alle 18-vuotiaiden säilöönnottoon: sen mukaan säilöönnotto pelkäästään maassa oleskeluun liittyvän

¹ General Comment No. 6 (2005). Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin. (CRC/GC/2005/6), kohdat 61-63.

statuksen vuoksi on aina lapsen edun vastaista ja valtioiden on pikaisesti lopetettava lasten säilöönotto tällä perusteella². Komitea on myös kiinnittänyt huomiota sopimuksen valvontaan liittyvän määräaikaishuoltotoiminnan yhteydessä siihen, että Suomi ottaa lapsia säilöön³.

Lastensuojelun Keskusliitto lähtee siitä, että ilman huoltajaa tulleiden lasten säilöönotto pitäisi kieltää kokonaan, ja huoltajansa kanssa olevien lasten säilöönotto tulisi olla mahdollista vain poikkeuksellisissa tapauksissa. Moni EU-maa on jo kieltänyt lasten säilöönoton, vähintäänkin ilman huoltajaa tulleiden kohdalla. Suomessa ilman huoltajaa tulleiden lasten säilöönoton kieltämistä valmisteltiin vuosia. Esitys oli jo Kataisen hallituksen ohjelmassa, mutta sitä ei onnistuttu toteuttamaan. Vuonna 2017 voimaan tulleen lakimuutoksen myötä rajoituksia saatiin, mutta 15 vuotta täyttänyt ilman huoltajaa tullut alaikäinen voidaan kuitenkin edelleen ulkomaalaislain (122 §) mukaan ottaa säilöön maasta poistamisen yhteydessä kuudeksi vuorokaudeksi (ensin 72 tunniksi, sekä erityisistä syistä voidaan jatkaa vielä toiset 72 tuntia).

Lapset ja perheet on tarkoitus sijoittaa heitä varten suunniteltuun Joutsenon säilöönottoyksikköön. Laissa ei kuitenkaan kielletä sijoittamista perheitä myös toiseen säilöönottoyksikköön Metsälään. Perheiden kohdalla säilössä pidon aikaa ei myöskään ole rajattu⁴. Lakimuutoksia tehtäessä Lastensuojelun Keskusliitto ilmaisi muiden kansalaisyhteiskunnan edustajien joukossa huolensa siitä, että ulkomaalaislain muutos toi säilöönottoyksikön henkilökunnalle oikeuden uusien voimankäyttövälineiden käyttöön (mm. teleskooppipamput), mikä voi tehdä säilöönottoyksiköstä entistäkin vankilamaisemman. Vaikka Joutsenon yksikössä työskentely nojaa pitkälti sosiaalityöhön, antaa laki tosiasiansa mahdollisuuksia puuttua henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Poikkeuksellisissa olosuhteissa, esimerkiksi suuren turvapaikanhakijoiden määrän yllätyksessä, voidaan joutua myös perustamaan uusia yksiköitä, joissa siis lähtökohtaisesti on käytössä melko voimakkaita voimankäyttövälineitä.

Suomessa on viime vuosina onneksi otettu hyvin vähän lapsia säilöön. Joutsenon säilöönottoyksiköstä saatujen tietojen mukaan vuosina 2017–2019 ei yksikössä ollut yhtään ilman huoltajaa tullutta, ja perheidensä kanssa vain muutama lapsi. Tilanne voi kuitenkin muuttua jälleen, jos turvapaikanhakijoiden määrä kasvaa.

² "The detention of a child because of their or their parent's migration status constitutes a child rights violation and always contravenes the principle of the best interests of the child. In this light, States should expeditiously and completely cease the detention of children on the basis of their immigration status." Committee on the Rights of the Child. Report of the 2012 Day of General Discussion the Rights of All Children in the Context of International Migration. Suositukset, kohta 78.
<http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/discussion2012/ReportDGDChildrenAndMigration2012.pdf>

³ YK:n Lapsen oikeuksien komitean päätelmät Suomelle. CRC/C/FIN/CO/4. 7.9.2011. Kohta 60 c. <http://www.formin.fi/public/download.aspx?ID=82628&GUID={08815486-C2F7-4348-A1DC-0985FA9542EC}>

⁴ Ulk.laki 127 § (Säilöön otetun päästäminen vapaaksi) mukaan säilöön otettu on päästettävä vapaaksi viimeistään kuuden kuukauden kuluttua säilöönottopäätöksestä. Säilöönottoaika voi kuitenkin olla tätä pidempi, ei kuitenkaan yli 12 kuukautta, jos säilöön otettu ei tee yhteistyötä palauttamisen toteuttamiseksi tai kolmannelta valtiolta ei saada tarvittavia paluusiakirjoja ja maasta poistamisen täytäntöönpano viivästyy näistä syistä.

Vaihtoehtojen kehittämisestä

Vuonna 2017 voimaan tulleiden lakimuutosten oli myös tarkoitus tuoda vaihtoehtoja säilöönnotolle. Säädettiin asumis- ja ilmoittautumisvelvollisuudesta. Asumisvelvollisuus on todellinen vaihtoehto säilöönnotolle vain, jos edellytetään myös säilöönnoton kriteerien täyttyvän tilanteessa, jossa asumisvelvoitetta käytetään. Edellytys asetettiin ilman huoltajaa olevan lapsen asumisvelvollisuuden kohdalle, mutta ei muille, esim. lapsiperheille.

Ilman huoltajaa tulleen lapsen kohdalla kuitenkin asumisvelvollisuuteen lisättiin myös velvollisuus pysyä vastaanottokeskuksen alueella (Lapsen asumisvelvollisuus ulk.laki 120 b §). Kyseessä on perustuslain 7 §:n mukainen vapaudenmenetys, kuten säilöönnotossa. Lapsen asumisvelvollisuutta ei tiettävästi olekaan juuri käytetty, sillä tällainen perusoikeuksiin kajoaminen ei sovi lasten huolenpitoon ja hyvinvoinnin turvaamiseen keskittyvien asumisyksiköiden rooliin. Miten valvonta toteutettaisiin yksikössä, jossa joku lapsista olisi velvoitettu pysymään alueella toisten ollessa vapaita liikkumaan? Teoriassa lapsen asumisvelvollisuus olisi todellinen vaihtoehto säilöönnotolle, koska asumisvelvollisuuden käyttöönotto edellyttää, että myös säilöönnoton edellytykset olisivat olemassa. Mutta jos asumisyksiköissä ei käytännössä pystytä toteuttamaan lapsen asumisvelvollisuutta, on tilanteessa kuitenkin turvaututtava säilöönnottoon.

Kuten hallituksen esityksessä vuodelta 2014 (HE 172/2014 vp) tuodaan esille, Belgiassa on kehitetty vaihtoehtoja perheiden säilöönnotolle. Lapsiperheet ohjataan säilöönnottopäätöksen jälkeen erityisiin yksiköihin, joissa heille osoitetaan erityinen tukihenkilö. Perheenjäsenillä on oikeus liikkua luvanvaraisesti tai tukihenkilön kanssa yhdessä. Yksiköstä voi lähteä esimerkiksi käydäkseen koulua, käydäkseen ostoksilla, harjoitukseen uskontaan tai tavataksaan oikeudellista avustajaansa. Perheet allekirjoittavat sopimuksen, josta käy ilmi heidän oikeutensa ja velvollisuutensa sekä se, mitkä olisivat katoamisen seuraukset. Vielä kerrotaan, että tuohon aikaa arvioitiin noin 45 % perheistä katoavan näistä järjestelyistä. Siitä huolimatta Belgia oli katsonut järjestelyn mielekkääksi, koska toiminta vakiinnutettiin (toiminta lähti liikkeelle projektiluontoisena).

Suomessa ei ole suhtauduttu tähän saakka vakavasti tällaisen järjestelyn kehittämiseen. Se voisi kuitenkin olla todellinen vaihtoehto säilöön ottamiselle. Toimintaa kehittämään voisi hyvin lähteä kolmannen sektorin toimijoita, joilla on ennestään kokemusta esimerkiksi paperittomien kanssa työskentelystä.

Suomessa on suunniteltu teknisen valvonnan käyttämistä säilöönnoton vaihtoehtona. Tässä sovellettaisiin ilmeisesti valvontarangaistuksiin kehitettyjä välineitä, kuten henkilön asuntoon, ranteeseen tai nilkkaan kiinnitettäviä laitteita. Tekniikkaa varmasti löytyy ja se kehittyy nopeasti, mutta näiden keinojen oikeudelliset seuraukset etenkin alaikäisten kohdalla on mietittävä huolellisesti. Perustuslakivaliokunta esimerkiksi piti valvontarangaistuksen sääntelyä puutteellisena alaikäisten oikeusaseman kannalta käsitellessään hallituksen esitystä valvontarangaistusta ja sähköistä valvontaa avolaitoksissa koskevaksi lainsäädännöksi (PeVL 30/2010 vp – HE 17/2010 vp).